

**R. P. Ildephonsi Peñafiel E' Societate Jesu, Quondam In
Cusquensi Collegio Sacrae Theologiae Primarij
Antecessoris ... Theologia Scholastica Naturalis**

Peñafiel, Alonso

Lugduni, M.DC.LXXIIX.

3. Secundum principale argumentum ponitur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95871](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95871)

se prius natura est in potentia passiva ut sit, quam in potentia activa, ut agat: & cum actus potentia activa supponat esse, quod in rebus producibilibus est prius actus potentia passiva ipsarum, non poterit prius constitui in actu operandi, quam sit constituta in actu essendi: Patet quoniam in essentialiter subordinatis non potest tertium esse sine secundo, neque secundum abique primo, in rebus autem producibilibus haec tria sunt essentialiter subordinata, esse, posse, operari; ideoque nihil potest constitui in actu secundo operandi, quin prius constituatur in actu primo essendi, cum autem potentia activa, & passiva respectu actus primi repugnent in eodem subiecto in ordine ad essendum cum carentia essendi, si in tota collectione infinitarum specierum praetelligitur potentia passiva, siue aptitudo ad essendum repugnat in ea ipsa dari potentiam activam ad productionem ipsius esse: ergo danda est potentia aliqua activa extra eam collectionem. Consequentia est manifesta, nam potentia passiva, ut docet Philosophus lib. 5. *Metaph. cap. 12. & lib. 3. de anima, textu 17. & lib. 2. de generatione, textu 52. & 53.* non absque habitudine ad activam; quare si in illa illa collectione est potentia passiva, ut sit, non autem activa, hac extra illam querenda est necessario.

ac pulcherrimam domum homini omni suppellectili ad humanos usus necessaria ornatam, mirabili, & natura, & varietate partium admirando quodam ordine accommodatissime fabricatam, cuius pavimentum, hoc est terra, supra id, quod postulat ipsius natura ad habitationem, & procreationem multarum rerum eminentius aquis est collocatum; iam vero rectum variis syderibus mira pulchritudine fulgens, totam hanc domum illustrat, atque pulchritudinem illius ostendit, variisque modis tum aliorum astorum, tum potissimum solis inter reliqua sydera principatum obtinentis (qui nemini ab his rebus inferioribus remotus esset in quarto orbe est collocatus) in causa est admirandae vicissitudinis dierum, ac noctium Hyemis, & veris, aestatis, & autumnii moderaturque, procreat, ac fouet hac omnia inferiora; ex quibus omnibus, manifeste constat macrocosmum, seu mundum magnum in ordine ad microcosmum, seu mundum paruum hominem imitum esse conditum, & fabricatum, ad ipsumque tanquam in finem proprium dirigi, & tendere.

Quod autem homo ipse omnia, quae in homine sunt ad suum finem ordinantur, sic demonstratur. 187. Animus hominis est propter nobilissimas suas operationes intellectus, & voluntatis, quibus virtutis, laudis & praemij cognitionis rerum humanarum, ac diuinarum capax est, atque adeo beatitudinis tam activa, quam contemplativa quaecunque tandem ea sit; Vnde consequens est, animum nostrum suapte natura esse propter suam beatitudinem vel huius vitae, vel etiam futurae, si quae ei naturaliter esset proposita, & multo magis propter supernaturalem, si gratia supernaturalis etiam beatitudinis conditus sit; cum vero corpore indigeat; si non ut sit, certe ut melius, accommodatiusque ad suam naturam operetur, corpori fuit vnitus in ministerium suarum operationum, quare corpus est gratia animi, & non e contrario animique perinde finis est corporis; quoniam vero ex animo, & corpore fit vnum per se genitus ex utroque fuit homo, qui tanquam suppositum propter easdem operationes proprias animi, atque adeo propter beatitudinem actiuam, & contemplatiuam conditus est.

Ex quibus satis aperte liquet, vires in corpore humano residentes, ita inter se esse affectas, ut quaedam sint propter alias, omnes tamen tandem sint propter intellectum, & voluntatem, ut operationibus suis operationes intellectus, & voluntatis, mediate, vel immediate iuuent, eisque inserviant, sola vi generante excepta, quae in propagationem individuorum conservationemque speciei ordinatur; quo fit, ut tam potentia omnes hominis, quam operationes earum sint propter finem.

Quoniam vero corpus fabricatum fuit ut vires ipsae postulabant, atque ut esset aptum instrumentum operationum earum ex singulis viribus, & operationibus earum demonstrandum esset, etiam minutissima quaeque in corpore humano ita esse propter finem, ut nihil amplius a sapientissimo artifice, vel effici, vel excogitari potuerit, proprio fini accommodatum; nihilque in tam multiplici fabrica humana reperiri; quod vel superfluum sit, vel diminutum, vel de quo quis dicere possit hac, vel illa ratione melius effici potuisse, quin potius si quoquomodo aliquid ab ordine rebus indito aliquando deuiat, statim vitiosum, minusque

SVBSECTIO III.

Secundum principale argumentum ponitur.

185. Via omnia entia, quae sunt à parte rei sunt in ordine ad finem siue materialiter, siue formaliter; sed si non daretur causa supra totum vniuersum, quae potentissima, sapientissima, & infinita perfecta, & ubique praesens spiritualis, quae tadem ex se sit, & à qua totum vniuersum sit causatum, regatur, & gubernetur, dirigaturque omnia, ex quibus componitur mundus in proprios fines, non ordinantur omnia in fines proprios: sed huiusmodi causa est Deus: ergo datur Deus à parte rei. Maior sic probatur; nam si rem attentius pensitemus, sine dubio reperiemus mixta omnia perfecta, siue vita careant, siue viuientia sint, ordinari tanquam in finem proprium in hominem; nonne haec congeries rerum quaedam copiosissima, ac diuersissima suppellex tum ad alios usus homini necessarios, tum ad animi oblectationem à Deo preparata est? si vero admixta imperfecta, hoc est ventos, pluuia, & cetera respicias, reperies res esse omnino necessarias, tum ad procreationem eorum, quae in terra gignuntur, hominique necessariae sunt; tum etiam ad aeris temperiem, puritatem, ac salubritatem, atque ut mortales in Dei admirationem, & cognitionem excitarent. Vnde merito D. Paulus *Actorum 14.* imbrem certis quibusdam temporibus de caelo effluentem, ut testimonium certum protulit, quod homines possent in Dei veri cognitionem deuenire, [Deus inquit in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas, & qui dem non sine testimonio semetipsam reliquit benefaciens de caelo, dans pluuia, & tempora fructifera, &c.]

186. Denique si ad reliqua corpora, quae simplicia sunt aduertamus, aperte cognoscemus non esse aliud, ut inquit Chrysostomus, tam capacissimam

que aptum, aut omnino ineptum comperitur; merito: ergo regius Propheta *Psalm* 138. rem tantam admiratus quam non nisi infinita sapientia, atque potentia efficere potuerit, exclamans ait [mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam;] præter Aristotelem de *Partibus animarum*, & Galenum de *usu partium*, lege aureum opus Fratris Ludouici Granatenfis, quod *Symbolum fidei* appellat, ubi totam fabricam corporis humani late explicat singulorumque rationem copiose, & erudite reddit.

190 Hac eadem arte in reliquis animantibus, & plantis facile erat ostendere vires, quas cum hominibus communes habent omnes esse propter finem; ex viribus vero facile erat ostendere, totam corporum ipsorum fabricam esse etiam propter finem, maxime si fines particulares singulorum, quorum gratia propter hominem condita sunt, varique genera animalium elementaque diuersa, in quibus iuxta propriam cuiusque naturam degere debebant ante oculos haberentur; inde enim tam quam ex fine diuersæ figuræ varique instrumenta ad motum in volatilibus, animalibus terrestribus; atque in iis, quæ in aquis degunt originem habent omnia, tamen accommodatissima ad suos fines reperiuntur.

191 Prima pars minoris videlicet ea, quæ in maiori continentur esse non posse, nisi daretur causa supra totum vniuersum, quæ potentissima, &c. sic probatur, quoniam tam ea, quæ hanc finem agnoscunt, nec ordinem mediorum ad finem, quam ea, quæ licet illum possint cognoscere habent tamen operationes, quæ non subiacent directioni intellectus, ac liberi arbitrij proprii, qualia sunt ea omnia quæ enumerata sunt agere nequeunt propter finem, nisi ex directione & præordinatione causæ agentis per intellectum, & voluntatem, quæ ad id contulerit illis naturas & potentias: si ergo eiusmodi res omnes sunt atque operantur propter finem, fit ut id esse nequeat, nisi detur causa agens per intellectum, & voluntatem à qua ea ratione in suos fines dirigantur, quod ab ea esse, ac vires ad suas functiones obeundas acceperint.

192 Dices, omnia tendere in suos fines, non quia ab aliqua causa superiori dirigantur in illos, sed eo quod à suis propriis formis, ac naturis ad eos inclinantur. Sed contra, quia id non est agere propter finem: sed est tendere in aliquid, non sub ratione finis, finis namque non est, nisi comparatione causæ, quæ ipsum finem per intellectum, & voluntatem intendit mediumque aliquod illius gratia ordinat; Philosophi autem naturales & inter alios Aristoteles 2. *Physic.* ex ordinatissimis actionibus rerum omnium naturalium, atque ex commodatione quam maxima eorum omnium, quæ producebantur ad varios fines intellexerunt, atque asseruerunt opus naturæ esse opus intelligentiæ, quasi à causa aliqua operante per intellectum, & voluntatem res omnes naturales haberent esse & facultates, quibus in suos fines dirigerentur, eaque ratione asseruerunt naturam agere propter finem.

Deinde si ordo, & accommodatio ad finem in vna re, aut paucis tantum cerneretur, posset verisimilitudine aliqua affirmari, accidisse ut tales res ex se, se ita essent inclinatæ, eaque ratione ordinate tenderent ad ea ad quæ inclinantur, ut videantur esse, & agere propter finem: at cum videamus id non vtiunque, sed quam maxime splendere in toto vniuerso, & in singulis partibus, etiam minutissimis illius, quis sibi poterit persuadere,

tam multas, ac tam varias naturas casu esse ex se ita inclinatæ, ut videantur esse, & agere propter finem, & non potius à superiori aliqua causa cognitione prædita, quæ tam accommodatæ ad varios fines, atque ad finem totius vniuersi illis esse contulerit: Atque ut è multis vnum proferamus exemplum, quis sibi persuadeat cum in vnoquoque hemisphærio vnica stella polaris sit, aut potius vnum tantum punctum fixum, quo veluti cardine primum mobile conuertatur casu euenisse, ut vis illa mirabilis, quæ est in magnete ferrum ita efficeret, ut vnum illud punctum inter alia innumerabilia directio quærat, & indicet in toto hemisphærio, imò si ferrum perficeretur versus vnam partem magnetis, faciat illud quærere Septentrionem; si vero perficeretur versus contrariam partem, faciat illud quærere Austrum, & non potius de industria ab autore aliquo totius vniuersi id esse factum, propterea quod cognitio illius eo quod semper immotorum permaneret, necessaria esset, tum ad nauigandum, tum etiam ad alios vsus.

Fatemur quidem res omnes naturales à suis formis, ac naturis inclinatæ esse ad suos fines, & ad finem totius vniuersi: at quod contendimus, est, non potuisse tot res à suis naturis esse ita accommodatæ inclinatæ, nisi à causa aliqua superiori, communique auctore totius vniuersi per intellectum operante eas ad eos fines acceperint. Omnia namque suo ordine, dispositione, ac commodatione præclamare videntur, ipse fecit nos, & non ipsa nos.

Confirmatur, quoniam talis causa ordinans omnia in suos fines, non potuit esse aliquid inferiorum corporum, eo quod præter hominem nullam intellectu polleat, & homo id præstare non possit, neque item potest esse aliquid celestium corporum, tum quod iuxta veriorum sententiam nullum sit intellectu præditum, tum vel maxime quoniam neque omnia simul sumpta gignere poterunt hominem, aut aliud animal perfectum, nedum de nihilo illa producere, imò potentissimum eorum, nempe sol non solum sine influxu, & auxilio cæterorum, sed etiam sine pluvia, & aliis causis inferioribus producere non valet segetes, & moderati hæc inferiora nedum de nihilo tam illa, quam superiora producere, ut tandem ordo, ac dispositio admirabilis totius vniuersi, accommodatioque tanta rerum omnium ad suos fines ab ipso proficisci possit, ne quis enim intendens in cælum, vidensque Solem, Lunam ac cætera astra, quæ in ministerium cunctis gentibus condidit Deus, errore deceptus crederet aliquod eorum, aut corporum celestium primam ac supremam esse causam, ita enim Deus vim agendi illis distribuit, eaque disposuit atque à se inuicem ad effectum productionis, inferiorumque moderationem dependentia effinxit, ut nullus, qui rem attente consideret, suspicari posset aliquod eorum esse primam causam, sed facile intelligeret aliud quippiam esse nobilitate ea omnia longe excellens, à quo cuncta haberent esse, atque in suos fines tam accommodatè dirigerentur ut vnitæ, atque ordo totius vniuersi aperte testantur.

Declaratur amplius dicta, quia quemadmodum 193 ex creaturis quatenus pendunt à causa efficiente aperte & euidenter ostenditur esse in terram naturam causam primam efficientem immobilem, ita quoque ex ipsismet quatenus sunt propter finem demonstratur esse vltimum finem, propter quem sunt fines intermedij, nam fines intermedij non appetuntur absolute propter se, sed in ordine ad posteriores

Quæst. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 173

steriores & consequenter vis trahendi, ac determinandi causam efficientem a dagendum sumenda est à fine, propter se, & non propter alium volitum; ut expresse docuit Aristoteles *lib. 2. Metaph. text. 8.* ubi sic ait ipsum, cuius causa finis tale autem est, quod non est alterius gratia, sed eius causa cetera; quare si tale erit ultimum, non erit infinitum quod si nihil tale, non erit ipsum huius causa sed qui faciunt infinitum, later eos, quod boni naturam auferunt. Ex quibus constat de ratione finis, cuius gratia cetera sunt; esse ut sit ultimus; quod cum ratione infiniti vicissitudinis finiunt, non coheret, hoc enim significat Aristoteles, cum ait, eos; qui constituunt infinitum, hoc est progressum infinitum in finibus tollere rationem boni, hoc est finis; cum autem non debeat tolli ratio boni; non debet etiam poni infinitus progressus finium; alias nullum agens operaretur propter fines; quia non potest operari propter infinitos fines; & primo probatur hoc in agente formaliter propter finem; nam huiusmodi agens necessario tendit in aliquem ultimum finem in executione qui sit primus in intentione, ut constat ex Philosopho *2. lib. Metaph. text. 9.* ubi ex infinitudine finium arguit his verbis nec esset intellectus in huiusmodi, aliter enim causa agit quicunque intellectum habet, hoc namque terminus est, finis vero ipse terminus. Loquitur de proprio modo agendi propter finem formaliter nimirum, & ex intentione, qui conuenit solis, & omnibus habentibus intellectum, & in actione propter infinitos fines, censet non posse interuenire opus intellectus; atque adeo neque proprium modum agenda formaliter propter finem. Præterea ratione sic ostenditur, quia effectus determinatus non potest provenire à causa indeterminata; sed agens voluntarium quod solum formaliter agit propter finem ante intentionem alicuius certi obiecti est causa indeterminata ad multiplices effectus, & ad diuersa media pro varietate finium eligenda, & exquenda; ergo ut ex electione procedat ad executionem huius potius operis, quam illius, determinati debet ab appetitione finis certi; ac determinati; patet consequentia: quoniam quidquid appetitur, aut appetitur propter se, aut propter aliud, si propter se absque vlla omnino relatione cæterorum ad se iam deus finis ultimus.

196 Si propter aliud, rursus interrogo de hoc ipso; quod si appetitur propter se, habetur finis ultimus; si propter aliud, & aliud in infinitum, non erit obiectum determinate mouens voluntatem; quandoquidem nullum ex infinita multitudine determinate mouet propter se; ergo non est determinata tractio voluntatis & consequenter non erit operatio.

197 Præterea, quia omne volitum propter aliud reducit ad volitum propter se: sed si sit infinita progressio in finibus, tota ipsorum collectio est propter aliud; nec resoluitur in finem ultimum, qui sit volitus propter se: repugnat ergo huiusmodi progressio in finibus. Maior propositio est evidens ex terminis; nam volitum propter aliud dicit rationem medij, quod non appetitur ratione propriæ bonitatis, ut in se est absque ordine ad aliud, sed quatenus est utilis ad assequendam bonitatem alterius, quæ appetitur propter se, atque adeo sublata intentione finis ultimi qui appetitur propter se dissolvitur ratio finium mediorum, qui appetuntur propter illum; nam sicut causæ efficientes mediarum non mouent, nisi mota à prima, ita fines medij non trahunt absolute propter se, sed propter bonitatem ultimi; quare sicut absque cau-

sa prima efficiente, ut iam dixi cessat actio mediarum, ita absque causalitate finis ultimi cessare debet causalitas mediorum.

Quod autem detur etiam repugnantia in progressu infinito finium in agentibus propter finem materialiter: patet euidenter, quia natura nihil agit frustra, neque habet propensionem ad impossibile, neque ut in pluribus, & multominus semper frustratur suo fine: hæc vero ita euenirent, si agens naturale operaretur materialiter propter infinitos fines essentialiter subordinatos; non ergo ita potest agere. Maior propositio est evidens; quoniam si quodvis illorum admittatur, dissolvitur natura vniuersi, & omnia à casu sursum, ac deorsum vergent, cuius oppositum experimur. Præterea, natura non aliter inclinatur ad finem, quam per formam sibi propriam, & naturalem; hæc autem non propendet naturaliter ad eam, quæ subiecto disconuenientia; vel impossibilia sunt; & quod in pluribus accidit, id est magis congruis; & naturale subiecto, ideoque fieri nequit, ut agentia naturalia ut plurimum, aut semper suo fine frustrentur. Ea vero omnia sequi constat; quoniam infinitorum finium acquisitio est impossibilis; nam vel acquiri deberent simul in eodem temporis momento, vel succedere alij post alios: hoc secundum repugnat, quoniam accipienti alias, atque alias partes infiniti semper restant aliæ iuxta doctrinam Aristotelis *lib. 3. Phys. text. 63.* deficientis id esse infinitum, cuius secundum quantitatem accipientibus semper aliquid accipere est extra, & ita nunquam agens perueniret ad omnium assequutionem; ob quam causam idem Philosophus *1. Ethicor. cap. 2.* docet, vanum & inanem esse appetitum, si in finibus fiat progressus in infinitum: illud vero primum repugnare constat, quoniam infiniti fines non nisi infinitis actionibus acquiri possunt; at naturales potentie ut tradit Philosophus in *lib. 1. de celo. cap. 11.* & ratio, atque experientia docet, habent terminum suæ virtutis, & actiuitatis; neque infinitos simul effectus ex se effundere possunt, quare nunquam natura perueniret ad infinitorum finium assequutionem, & consequenter neque operari propter illos potest. Quam rationem attigit Aristoteles *lib. 2. Metaphys. text. 8.* cum de hac ipsa re disputans: [Nullus (inquit) inciperet agere quicquam, si non esset peruenturus ad finem; supponens fieri non posse, ut agens propter infinitos fines eos assequatur. Respondebit aliquis hoc secundum minime sequi; quandoquidem fieri potest, ut infinitæ causæ simul operentur vnaquæque propter finem proximum, & omnium collectio propter infinitos; quo casu effectus non excedent vim actiui agentium; nam sicut effectus sunt infiniti, ita quoque agentia. Verum hæc solutio satis impugnat ex superioribus; nam ut agentia infinita operentur propter fines infinitos, debent esse subordinata inter se quemadmodum fines; hoc autem probatum est fieri non posse, ut infiniti fines eodem modo intenduntur, & obtineantur; nam ut finis posterioris agentis sit etiam finis prioris, opus est, ut hoc illud moueat, & applicat ad agendum, & sic in reliquis omnibus, quare cum probatum fuerit, hoc repugnare, illud quoque repugnare censendum est, quin verò etiam si ex parte potentie actiue non repugnaret, tamen ex propria ratione cauendi ipsius finis repugnat; nam cum causam materialiter operans propter finem dirigatur ad ipsum à causa superiori illum intendente, si hæc non poterit intendere infinitos, nec illa poterit agere propter illos.

199 Dices, quamvis non detur ullus finis ultimus in progressu infinitorum finium, totam collectionem esse propter se, quatenus non est propter aliquem finem extremum, & nullus ex ea in particulari est, qui non habeat intra ipsam finem, cuius gratia appetatur.

200 Sed contra, & hæc solutio facile impugnat; quoniam multarum rerum collectio non aliter potest dici appeti præter se, quam si singula partes apponantur propter se, vel omnes propter unam, quæ non eligatur propter aliquod bonum extra collectionem, sed impossibile est ex infinitis finibus subordinatis singulos appeti propter se, hoc enim ipso iam non erunt subordinati, nec alij propter alios voliti, tanquam fines medij, sed omnes in suo genere ultimi, non etiam omnes propter unum ex eadem multitudine; hic enim erit simpliciter ultimus, atque adeo destruitur etiam progressio in infinitum, in qua non est pervenire ad ultimum, nec ratio quæ redditur est idonea, imo contradictionem involvit; nam si nullus omnino finis est ex ea multitudine, qui non sit medius, repugnat prorsus, ut omnes habeant finem intra ipsam; ex hoc enim sequitur eos simul esse, & non esse propter finem externum, esse quidem quoniam de ratione finis medij est, ut respiciat alium finem: sed ex responsione, imo ex suppositione facta fines omnes eius multitudinis infinitæ sunt medij, quoniam nullus est qui non sit propter alium: ergo omnes ac singuli respicere ultimo debent finem aliquem, non medium extrinsecum, non esse vero; quia nullus omnino est, qui ut in solutione dicitur, non habeat finem intra ipsam absque eo quod ad finem extrinsecum referatur; quod fieri nequit nisi vel detur circulus in eodem genere causæ, vel intra eam multitudinem sit finis ultimus.

201 Ex dictis elucet unde sumenda sit repugnantia finium sub infinita serie subordinatorum, absolute enim non est vel ex repugnantia fundata in impossibilitate apprehensionis, neque ex difficultate agendi propter plures fines, non primus; nam Deum operari propter infinitos fines essentialiter subordinatos non repugnare omnino falsum est non ex defectu cognitionis, aut potentia, quoniam infinita cognoscit, & si infinitum actu aliunde non repugnet, non deest illi potentia, nec ex multitudine effectum agendo defatigatur, prima quidem ratio vim habet in creatura intellectuali, si agere debet formaliter propter finem; nam ut ageret propter infinitos fines deberet naturali facultate eos omnes intelligere, vel simul, vel successive, utrumque vero est impossibile, prius propter finitudinem virtutis intellectus naturalis; posterius propter rationem infiniti, quod repugnat successive absolui. Ut autem creatura libera operetur ex intentione finium infinitorum, opus est ut antequam accedat ad executionem medij propter finem primam via executionis illum intendat; cum vero eum intendere nequeat in ratione finis medij, nisi præhabita intentione omnium sequentium, si hi nequeunt absolui successive, nunquam devenitur ad intentionem primi, & consequenter neque ad executionem. Est tamen repugnantia, quia non perveniretur ad terminum operandi; nam licet non repugnet interdum frustrari naturam à suo fine, impossibile tamen est, ut semper frustretur, ut cum finem intendat per se, cuius assequutio sit impossibilis, consequutio autem finium infinitorum essentialiter subordinatorum est impossibilis, & ita ex hac radice sumitur repugnantia, præcipua tamen est, quam explicui sumpta ex

ratione finis medij, quæ necessario includit habitudinem ad ultimum, hoc autem coherere nequit cum ratione infiniti.

Ex his duabus rationibus principalibus eundem denter liquet, neque in causis efficientibus, neque in finalibus dari posse progressum in infinitum, atque adeo dandam causam primam efficientem, à qua ceteræ pendeant, & finalem, quam ceteræ ut suum bonum perfectum respiciant; nunc addendum est has duas causas, sed potius has duas cauſandi rationes; primas in unam, eandemque rem convenire, quæ sit causa prima finalis, atque efficiens, quod probat D. Thomas *quæst. 1. de malo, artic. 1.* hac ratione, primum movens debet esse immobile; atqui efficiens movetur à fine, siue ab appetibili: ergo primum efficiens, & primum bonum universale, quod sit causa finalis omnium idem omnino erit.

Dices primum movens debere esse immobile in genere causæ efficientis, cum quo non repugnat, ut moveatur ab alio in ratione finis, quemadmodum in materiali causa per se patet; nam materia prima, est non dependeat ab alia causa materiali, pendet tamen ab efficienti, ac finali. Sed contra, quia diversa ratio est in uno, atque altero; nam finis, ac efficiens nullo modo participant rationem cauſandi materialiter, & ideo non repugnat ut materia prima pendeat ab eis; finis autem, ut obiectum appetibile respectu voluntatis quam movet ad appetitionem sui habet modum causæ efficientis; nam primam appetitionem sui causat, etiam ut obiectum finis per modum causæ efficientis, ideoque Philosophus *libro 3. de anima, text. 18.* querens primum principium immobile actionum humanarum recurrit ad obiectum, quod immobile in se inchoat, motionem per notitiam, & appetitionem sui; ex quo de mente illius sequitur id, quod movetur ab extrinseco obiecto, non esse primum movens immobile, & proinde tollitur ratio causæ primæ efficientis, si moveatur à fine extrinseco.

Tandem sic demonstratur hoc; quia quicquid non est propter aliquem finem est finis ultimus; repugnat autem primam causam efficientem esse propter finem: ergo ipsa est finis ultimus. Maior propositio est evidens quoniam res omnis aut est finis, aut propter finem.

Dices, hoc principium non esse certum; quoniam ad rationem finis non sufficit negatio relationis ad alium finem, sed præterea requiritur ut ad ipsum cetera referantur; propterea enim Philosophus *lib. 1. Ethic. cap. 2.* finem ultimum definiuit, id ad quod cetera referuntur, ipsum vero ad nullum alium finem dirigitur, ideoque fieri posse ut res aliqua nec sit ad finem, nec habeat rationem ultimi finis.

Sed contra manifeste, quia principium illud certissimum est; nam quicquid ad aliud non refertur est perfectum, & summum bonum; nam si esset bonum inferioris ordinis, absque dubio ad summum tanquam ad finem refereretur; quod autem est optimum, ac summum bonum, reliquorum finis est, & ita recte concluditur, id quod non est ad finem ipsum esse finem ultimum ceterorum.

Non posse vero causam primam efficientem esse propter finem, constat etiam ex ipsis terminis; nam quod est propter finem, causam quoque efficientem habet: ergo ipsa non est finis, ac si prima sit propter finem, hoc enim ipso non erit prima, quoniam erit effectus alterius causæ efficientis; ac prima causa ita est causa, ut non possit esse

Quaest. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 175

esse effectus in eodem genere: ergo certum, & euidens est esse nomen aliquod diuinum quod sit ens à se primum & immobile perfectum, & alterius boni minime egens qui Deus dicitur.

207 Quod autem quod habet causam finalem, habeat etiam efficientem, sic patet; quia causa finalis immediate non producit suum effectum, sed mediate, hoc est mouendo causam efficientem ut producat illum; unde inter causam finalem, & effectum necessario mediat causa efficiens, quae mota à fine ad producendum effectum causae finalis producit illum, v. g. sanitas non producit positionem amarum immediate, neque cisionem venae & alia medicamenta, quae sunt effectus sanitatis, sed potius mediante medico, & reliquis artificibus sanitatis, quia sanitas mouet medicum, & medicus motus à sanitate producit tales effectus, quare euidenter concluditur effectum causae finalis non posse solum habere esse à fine, sed etiam à causa efficiente, & ex eo quod cognoscimus habere causam finalem, necessario debemus cognoscere habere causam efficientem.

SUBSECTIO IV.

Tertium argumentum principale ponitur.

208 Hoc argumentum desumitur ex mirabili fabrica vniuersi, ex ordine, & pulchritudine ipsius, quae adeo aperte, ac manifeste Deum esse demonstrant vt merito Regius Propheta insipientem eum appellauerit, qui oculis vsurpans clare opera haec omnia caelo; terraque compacta & negauerit, Deum esse; ratione cuius Tullius 2. de natura Deor. [quid (inquit) potest esse tam apertum, tamque perspicuum, cum caelum suspeximus, caelestiaque contemplati sumus, terrestria lustrauimus, quam aliquod esse nomen praestantissimum, quo haec regantur,] & in libro de diuinatione, [esse (inquit) praestantem aliquam, aeternamque naturam & eam suspiciendam, adorandamque hominum generi pulchritudo mundi, ordoque rerum caelestium cogit consueti.] Nam si primo videres horologium, qualia nunc habemus, multis in paribus magnitudine, rotis, ferris instructum quae nexa inter se geminis ponderibus omnes conuertuntur, aut quod opus mirabilius, ac iucundius visu, si sphaeram ab Archimede scientissimo mirabilium rerum machinatore, naturaeque felicissimo imitatore conspiceres, caelum orbium numero ac forma sidera, lumine, ac motu; mundumque omnem à caduca materia fictum occulto motionis, ac volubilitatis principio referebat; nonne optares, atque studes, nosse diligenter quauis, quis impetus; quae machina, paruum illum mundum versaret, ac scieret? unde principium motus duceretur? quae manus artifex tot res tam varias, tam sapienter in exiguum globum inclusisset, vt animosus poeta Claudianus asserat, primum in admirationem rapuisse, deinceps in risum fecisse prorumpere, Iouem, quem antiquitas vt summum Deorum colebat, autem verba Claudiani auribus perhibere.

*Iupiter in paruo cum cerneret Aethera vitro,
Risit, & ad superos talia dicta dedit:
Hiccinne mortalis progressa potentia cura?
Iam meus in fragili luditur orbe labor,
Iura Poli, rerumque fidem, legesque Deorum,
Ecce Siracusus transtulit arte senex,
Inclusus variis famulatur spiritibus astris.*

*Et vniuersi certis moribus orget opus.
Percurrit proprium, mentitus signifer annum,
Et simulata nono Cinthia mense redit.
Iamque suum voluens audax industria mundum
Gaudet, & humana sidera mente regit.*

Nonne tandem ratiocinando conficeres argumentatione necessaria mentem sapientissimi aliquis architecti, tam mirabilis operis inuentricem extitisse, in quo tarditate, ac celeritate dissimillimos motus reget vna conuersio? quod faceret in sphaera perexigua, non potiori iure facies in mundo, vbi non humana ficti orbes arte vertuntur, sed diuina non plumbeis ponderibus, sed naturae momentis suas in sedes omnia deferuntur, non aerugine, non vsu, non vetustate caeli rotae contabescunt, & consumuntur, sed ex eo die, quo sunt factae mouerique coepit, nequaquam variatae in hunc vsque diem seruantur incolumes. [Quid contra leges (inquit Arnobius) principaliter institutas, aut sensu, aut passa est rerum ipsa, quae dicitur, appellaturque natura? Numquid in contrarias qualitates prima illa elementa mutata sunt, ex quibus res omnes consensum est esse concretas? Numquid machinae huius, & mollis, qua vniuersi regimur, & continemur inclusi, parte est in aliqua relaxata, aut dissoluta constructio? Numquid vertigo haec mundi primigenij motus moderamen excedens, aut tardius reperi, aut praecipiti coepit volubilitate raptari? Numquid ab occiduis partibus attollere se alitra, atque in ortus fieri signorum coepit est inclinatio? Numquid ipse siderum sol princeps, cuius omnia luce vestiuntur atque animantur calore, exarsit, intepuit, atque in contrarios habitus moderaminis soliti temperamenta corrumpit? Numquid luna desinit redintegrare seipsam, atque in veteres formas nouellarum semper restitutione traducere? Numquid frigora, numquid calores, numquid tepores medij inaequalium temporum confusionibus occiderunt? Numquid longos habere dies bruma, & reuocare tardissimas lucis nox coepit aestatis? Numquid suas animas expirauerunt venti, è mortuisque flaminibus neque caelum coarctatur in nubila, nec madidari ex imbribus aetna succedunt? Nonne ex iis omnibus inferes indagatrice mente tanti operis authorem, & conservatorem esse videlicet aliquem, eumque non esse posse, nisi diuinum.

Quod etiam manifeste demonstrat id, quod optime notauit P. Hurtado, videlicet quod terreus orbis, quia gravitate superat aequum petit sub illo esse, & aqua petit enatare terrae quod vtriusque gravitate firmatur. Grauiora enim corpora sibi vendicant locum angustiorum; sicut ampliosem leuia vt aqua, aerque testantur, aer subterraneis carceribus victus eos effringit, horridi fragore tantum angustiarum impatiens euolans ad ampliosem regionem per cuius planiciem libere diuagatur effusus. Deinde quos efficit motus terrae; quam coeuit deiectis superbis Regum aulicis adificiis Babylonicis muris labefactis, adaequatis solo Pyramidibus Aegyptiorum: flumina praecipitantia frangari non possunt, nec diu cohiberi repagulis obiectis, quae rapiunt & ad ripas allidunt, vt regionem aeri inferiorem reperant, quo innata gravitate pelluntur; terra elementorum grauissimum, & humillimum, quam aere attolitur in aera, qua violentia tenetur? Quare fulcris sustentatur, quibus fundamentis domus innixa, ne habitatores subito viuos conspeliat certa ruina?

Haec loca ex sua natura sibi vendicare elementa ipsa clarissime testificant: ediscere mihi obsecro